

1. Державний комітет статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Левицька С.О. Впровадження програмно-цільового методу формування бюджетів / С.О. Левицька // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 33–37.

Ясеновська Т. Б.

Викладач кафедри фінансів

ПОДАТКИ НА СПОЖИВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВІЙ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Ефективність податкової системи визначається тим, наскільки успішно та цілеспрямовано вона вирішує комплекс завдань, пов'язаних з наповненням бюджетів, керованістю економікою та фінансуванням соціальних програм. Податки на споживання, займаючи провідне місце в податковій системі, завдяки комплексу своїх переваг, спроможні в умовах нинішньої кризи світової економіки підтримати попит на національних ринках і сприяти розвиткові вітчизняного виробництва, стимулювати відтворення економіки на інноваційній основі.

Проблеми оподаткування процесів споживання в Україні досліджуються в наукових працях Дриги А.Б., Крисоватого А.І., Лютого І.О., Мельника П.В., Сидор І.П., Соколовської А.М., Федосова В.М., Чередниченко О.М. Однак реалії сучасного світу демонструють необхідність невідкладного вирішення питань ефективності використання податків на споживання в Україні в умовах суттєвого рівня відкритості вітчизняної економіки, впливу зовнішніх факторів, значних транскордонних потоків товарів, капіталу, робочої сили.

Наслідки світової фінансової кризи вносять суттєві корективи у фінансову політику переважної більшості країн світу. Оскільки теорія та практика оподаткування свідчать, що при економічному спаді податки на споживання набувають домінуючого фіскального впливу, а також дають змогу закріпити і стабілізувати базу оподаткування, то починаючи з другої половини 2008 р. держави-члени Європейського Союзу, маючи на меті усунення негативного впливу глобальної фінансової кризи, використовують податкові важелі

впливу на економічну кон'юнктуру та забезпечують додаткові надходження до бюджету за рахунок посереднього оподаткування.

Так, наявність у більшості країн Європейського Союзу (на відміну від України) пільгових ставок ПДВ та диференційованого підходу до оподаткування різних видів послуг (заклади харчування, перукарські послуги) дає їм можливість за значного спаду ВВП збільшити податкове навантаження на платників податків. Зокрема, в Естонії передбачено зростання пільгової ставки ПДВ з 5 до 9% для визначеного асортименту товарів, до яких вона застосовується. У Латвії відбулося збільшення стандартної ставки податку з 18 до 21% і зниження ставки з 5 до 10% для різних типів товарів, які найменше потребують оподаткування. У Литві збільшено стандартну ставку ПДВ на 1% – до 19%. Ставка податку в розмірі 9%, що застосовувалась при оподаткуванні послуг з будівництва, і найнижча 5-відсоткова ставка – скасовані. У Болгарії з 1 липня 2009 р. загальну ставку ПДВ збільшено з 20 до 25%, а з серпня 2009 р. запроваджено ставку в розмірі 18% для молочних продуктів. В Ірландії ще з грудня 2008 р. підвищено стандартну ставку податку з 21 до 21,5% [3].

З метою збільшення сукупного споживання значна кількість країн – членів Європейського Союзу знизили ставки ПДВ. Так, у Бельгії зменшено ставку ПДВ з 21 до 6% для будівництва приватного і соціального житла. У Румунії зменшено з 19 до 5% ставку ПДВ для будівництва соціального житла, але за умови неперевіщення його площі 120 кв.м і вартості 90 000 євро. Для підтримки готельного бізнесу на Кіпрі тимчасово знижено на 3% ставку ПДВ – до 5%. У Чеській Республіці встановлено пільгову ставку ПДВ для трудомістких місцевих послуг та пільги з цього податку на пасажирські автомобілі, які використовуються у підприємницькій діяльності. У Фінляндії починаючи з 1 жовтня 2009 р. передбачено зменшення ставки ПДВ з 17 до 12% на товари харчування. У Франції з 1 липня 2009 р. зменшено до 5,5% ставку податку для послуг ресторанного сервісу. На Мальті пролонговано знижки з податку для послуг у сфері культури. Велика Британія пішла шляхом тимчасового (на період з 1 грудня 2008 р. по 31 грудня 2009 р.) скорочення стандартної ставки ПДВ – з 17,5 до 15% [3].

У рамках вирішення проблеми оптимізації адміністрування податків у Бельгії, Португалії та Іспанії прискорено процедуру відшкодування ПДВ. У сусідній Польщі зменшено термін повернення податку зі 180 до 60 днів.

Зниження державних доходів через значне погіршення макроекономічної ситуації в більшості країн світу призвело до посиленого використання фіскального потенціалу системи акцизних зборів. Ця політика дає змогу деякою мірою компенсувати скорочення надходжень від ПДВ. У Фінляндії та Великій Британії зросли акцизні збори на алкоголь і тютюн. У Румунії, Словенії, Литві зросли акцизні збори на бензин, спиртні напої, тютюн з метою припинення стабілізації зменшення податкових надходжень. Із січня 2009 р. у Латвії збільшились акцизні збори на сигарети, з лютого 2009 р. – на паливо, тютюн, каву, алкоголь, безалкогольні напої. Винятком із зазначеного переліку є Італія, де зменшено акцизний збір на газ для промислового використання.

На сьогодні не залишається пасивною і вітчизняна податкова політика в контексті застосування податків на споживання як важливої складової інструментарію протидії фінансовій кризі.

Так, з метою створення привабливих умов для залучення інвестицій в українську економіку у рамках проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні тимчасово звільнено від оподаткування ПДВ операції з імпорту товарів (капітальних активів), отриманих представництвом Організаційного комітету УЄФА в Україні.

Крім того, Законом України «Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні» передбачено надання пільг зі сплати ввізного мита товарів (крім підакцизних), які у період з 1 січня 2008 року до 1 вересня 2012 року ввозяться на митну територію України для організації та проведення Євро-2012, та які не виробляються в Україні, або виробляються, але не відповідають технічним характеристикам світового рівня та вимогам міжнародних спортивних організацій [1].

Бюджетна незбалансованість і породжена нею проблема державного боргу, які спричиняють беззаперечний деструктивний

вплив на стан бюджетної безпеки, призвели до ухвалення Верховною Радою України 31.03.2009 р. Закону України N 1202-VI «Про внесення змін до деяких Законів України з питань акцизного збору», відповідно до якого підвищуються ставки акцизного збору на спирт і спиртні напої, вина та важкі дистиляти, а також запроваджується з 2010 р. щорічна індексація ставок акцизного збору на спирт етиловий та алкогольні напої залежно від індексу споживчих цін [2].

Зокрема, внесено зміни до Закону України від 07.05.96 р. N 178/96-ВР "Про ставки акцизного збору на спирт та алкогольні напої", якими з 1 липня 2009 р. встановлено ставку акцизного збору на спирт етиловий, спиртові дистиляти та спиртні напої в розмірі 34 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту і збільшено ставки акцизного збору на вина ігристі та вина газовані з 1,6 до 2,5 грн. за 1 л та на інші зброжені напої з доданням спирту – з 27 до 34 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту. Прийняті ставки на цю продукцію в розмірі 34 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту (близько 3,2 євро) майже в 1,8 разів нижчі від рівня мінімальних ставок Європейського Союзу (5,5 євро) на аналогічну продукцію та в 1,5 разів нижче за ставку на спирт, встановлену в Росії (5,0 євро). Таке значне підвищення ставки акцизного збору на спирт етиловий (на 58,1%) за останні 10 років ще не здійснювалось. Можливо, це пов'язано з тим, що в попередніх роках, починаючи з березня 2000 р., ставку на спирт етиловий було підвищено лише на 34,4% (з 16 грн. до 21,5 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту).

Також Законом N 1202-VI вносяться зміни до Закону України від 11.07.97 р. N 313/96-ВР «Про ставки акцизного збору на деякі товари (продукцію)» та підвищуються з 1 листопада 2009 р. ставки акцизного збору на важкі дистиляти в середньому в 1,5 разів. Ставки на дизельне паливо в Україні встановлено залежно від його якості – розмір ставки прямо залежить від вмісту сірки в його складі: що більший вміст сірки в дизельному паливі, то вища ставка акцизу. На сьогодні їх розмір становить від 20 до 45 євро, що приблизно дорівнює розміру ставки акцизу сусідніх країн: у Росії – 25 євро за 1000 кг та в Молдові – 33 євро за 1000 кг. Однак у Білорусі встановлено ставку в розмірі 156 євро, а в країнах

Євросоюзу мінімальну ставку акцизу встановлено на рівні 250 євро за 1000 кг.

Законом України N 1201-VI внесено зміни до ст. 1 Закону України від 06.02.96 р. N 30/96-ВР «Про ставки акцизного збору на тютюнові вироби», яким встановлено такі ставки акцизного збору у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції): на сигари, включаючи сигари з відрізними кінцями, та сигарилли (тонкі сигари), із вмістом тютюну – у розмірі 60 грн. за 100 шт. (замість діючих 100 грн. за 1000 шт.); на тютюн та заміники тютюну, інші, промислового виробництва, тютюн «гомогенізований» або «відновлений», тютюнові екстракти та есенції – у розмірі 25 грн. за 1 кг (замість 0 грн.). Законом N 1201-VI також підвищено розмір мінімальної частки податкового зобов'язання зі сплати акцизного збору за кожну власну назву сигарет без фільтра, цигарок – до 50 грн. за 1000 шт. (замість діючих 18 грн.); сигарет з фільтром – до 100 грн. за 1000 шт. (замість 40 грн.).

На сьогодні акцизний збір на тютюнові вироби в Україні є одним із найнижчих в Європі. Водночас акцизний збір – це інструмент впливу держави на споживання товарів, шкідливих для здоров'я. Тому щорічне підвищення ставок акцизного збору на тютюнові вироби з метою забезпечення зростання реальних цін на такі вироби з одночасним вжиттям заходів для ліквідації всіх форм незаконної торгівлі тютюновими виробами дасть змогу зменшити обсяги вживання тютюнових виробів і знизити рівень поширення тютюнокуріння в Україні та отримати додаткові надходження до держбюджету в результаті збільшення акцизного збору на тютюнові вироби.

Таким чином, в умовах зменшення ефективності грошово-кредитної політики через розбалансування фінансових ринків важливу роль у макроекономічній стабілізації має відігравати податкове стимулювання. Вимоги сьогодення ставлять нові завдання перед вітчизняною фінансовою політикою, і подальше обґрунтування необхідності посилення регулюючої функції податків є перспективним напрямом наукових досліджень.

Література:

1. Закон України від 5 червня 2009 року N 1474-VI «Про внесення змін до Закону України «Про організацію та проведення фінальної частини чемпі-

онату Європи 2012 року з футболу в Україні» та інших законодавчих актів України» // [http:// www.sta.gov.ua/](http://www.sta.gov.ua/).

2. Закон України від 31 березня 2009 року N 1201-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань акцизного збору» // [http:// www.sta.gov.ua/](http://www.sta.gov.ua/).

3. Нікітішин А. Податкова політика в умовах світової фінансової кризи: вітчизняна та зарубіжна практика // Вісник податкової служби України. – 2010. – № 6. – http://www.visnuk.com.ua/srv5/article/archive/Andrii_NIK.html.